

Małgorzata Czerniakowska

Stanisław Poniatowski (1675-1762),

**wojewoda mazowiecki, kasztelan krakowski, podskarbi wielki litewski, ojciec króla
polskiego Stanisława Augusta**

biogram autorstwa Małgorzaty Czerniakowskiej

**w: Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego, supl. II, pod
red. Z. Nowaka, Gdańsk 2002**

[strona autorki](#)

[strona główna](#)

PONIATOWSKI Stanisław h. Ciołek (1675-1762), woj. mazowiecki, kasztelan krak., podskarbi w.lit., gen. w służbie Karola XII, ojciec króla pol. Stanisława Augusta. Ur. się 15 IX we wsi Chojułk k. Grzminka jako syn Franciszka i Heleny z Niewiarowskich. Po pocz. edukacji w K-wie został wysłany na dalsze studia do Wiednia (ok. 1690). W 1691 wstąpił do armii cesarskiej i wziął udział w walkach z Turkami. Po pokoju karłowickim udał się na Litwę, towarzysząc swemu protektorowi, gen. Michałowi Sapieże. W imieniu Sapiechów posłował do króla szwedzkiego Karola XII (styczeń 1702), na którego służbę przeszedł t.r., jako stronnik Stanisława Leszczyńskiego dostygając się czynami wojskowymi i dyplomatycznym talentem rangi gen. W okresie pobytu Karola XII w Rawiczu na przełomie 1704/5 kontaktował się z rezydującym w Gd. prymasem Radziejowskim, przywożąc mu na jesieni 1704 pisma z kancelarii szwedzkiej. W 1714-8 brał udział w kampanii na terenie Pom., jako dyplomata wyjeżdżał do Francji, Holandii i Berlina, (20 XII 1715) Uznam, a w listopadzie t.r. u boku Karola XII wrócił na Rugię. Po śmierci Karola w 1719 powrócił do kraju, wspierał go wówczas feldmarszałek Flemming oraz hetmanowa Sieniawska. 14 IX 1720 poślubił siostrę Michała i Augusta Czartoryskich -- Konstancję. 16 XII 1720 został podskarbiem w.lit., a w 1724 otrzymał nominację na gen. lejtnanta. Przez małżeństwo z K. Czartoryską związał się z polityką Familii, której stał się jednym z czołowych przywódców. Za posag Konstancji P-scy nabyli w 1721 od Jakuba K. Flemminga dobra Wołczyn i Radwanicze w pow. brzesko-litewskim. Wołczyn, w którym P. rozbudował pałac i wybudował kościół, był ich rezydencją. W 1731 P. otrzymał woj. mazowieckie. Po śmierci Augusta II podjął akcję na rzecz Stanisława Leszczyńskiego. Dn. 21 IX 1733 wraz z elektem pośpieszył do Gd. Wkrótce po przybyciu nad Motławę został przez Leszczyńskiego wy-

skłony do Berlina (18 XI – 5 XII), aby szukać poparcia u Fryderyka Wilhelma I. Po powrocie do Gd. ok. 12 I 1731 dowodził wojskami koronnymi, obejmując dowództwo nad zewn. fortyfikacjami miasta. Z końcem czerwca 1731, tuż przed opuszczeniem przez Stanisława Gd., P. i A. Czartoryskich przypadło doniesienie magistratowi o konieczności poddania miasta. 26 VII 1731, po przyjeździe do Oliwy Fryderyka Augusta, P. udał się do niego wraz z feldmarszałkiem B. Müllichem i po targach zgodził się w obecności monarchy do złożenia przysięgi. Na przełomie lipca i sierpnia t.r. nawiązał kontakt z faworytem carywej Anny – E. Bironem. W Gd. mieszkał wraz z rodziną aż do końca 1739. Dn. 25 IX 1735, po kapitulacji, pojechał do Oliwy składać przysięgę wierności Augustowi III Sasowi. W Gd. ur. się dwóch synów P. – Michał i Andrzej. Mieszkał w Gd. wraz z żoną i dziećmi w kamienicy przy Długim Targu, sprzedanej dopiero w 1751. Przyjaźnił się z gd. uczo- nym Gotfrydem Lengnichem, nauczycielem jego najstarszych synów (Kazimierza, Aleksandra, Franciszka, późniejszego króla pol. Stanisława Antoniego), oraz z posłem ros. Hermanem Kayserlingiem i lekarzem, człon- kiem Tow. Przyrodniczego Dawidem Kadem. Z wykładów hist. Lengnicha powstał pierw- szy zwięzły podręcznik, dedykowany później woj. P., pt. *Historia Polona a Lechi ad Augu- stii II mortem* (I wyd. Lipsk 1740, II wyd. Gd. 1750). 10 XII 1734 P. spotkał się w swej rezy- dencji w Gd. z Kayserlingiem, który ofiarował woj. w imieniu Birona piękne wilezury. 9 V 1738 P. obchodził w Gd. zaślubiny córki Au- gusta III z królem Obojga Sycylii. Z rodziną P-kich w Gd. utrzymywał związki również bp A.S. Grabowski. W 1739-41 J.Z. Deybel wzniósł dla P. pałac na Krakowskim Przed- mieściu w W-wie i ułtąd była to rezydencja P-kich w stolicy. P., jako czołowy przedsta- wiciel oświeczonej magnaterii czasów saskich, odgrywał wybitną rolę w życiu pol. I pol.

tem gd. Po śmierci żony Konstancji (1759) przebywał najczęściej w Rykach, gdzie zm. 29 VIII 1762 i pochowany został w miejscowym kościele. Z Konstancją z Czartoryskich miał 9 dzieci: Kazimierza, Franciszka, Józefa, Aleksandra, Ludwikę Marię, Izabelę, Stanisława Antoniego (późn. król), Andrzeja i Michała Jerzego.

Enc. Org., XXI 311-2; Encyklopedia historii Polski. Dzieje polityczne, t. II, W 1908 s. 187-8; Estericher, XXV 13-4; Historia nauki polskiej, red. B. Suchodolaki, t. VI W. 1972 s. 528-9 (bibliogr.); Mała encyklopedia wojskowa, t. II, W 1979 s. 753; Nowy Korbut, III 134-5 (bibliogr.); PŚB, XXVII 471-81 (bibliogr.), 409-11 (dot. Konstancji P.); WEP PWN, t. IX s. 275; - Korespondencja Józefa Andrzeja Żelazskiego, 1724-1730, oprac. B.S. Kupiś, K. Muszyńska, Wr. 1967 (ind.); - Cieflak E., Stanisław Leszczyński, Wr. 1994 (ind.); także, W obronie tronu króla Stanisława Leszczyńskiego, Gd. 1986 s. 52, 149, 236; Czorniakowska M., Gdańskie elekcje i koronacje Stanisława Augusta, „Wiek Oświeceni” t. 15, 2000 s. 257; także, Udział króla Stanisława Augusta w obchodach stulecia śmierci Jana Heweliusza, w: Miłośnictwa gdańskie, Gd. 1997 (ind.); Dernałowicz M., Portret rodziny, W. 1972 (ind.); portr. P., Pismo II, 14, il. 30 - K. Czartoryska z synem Stanisławem); Dygdała J., Adam Stanisław Grabowski (1698-1766). Biskup, polityk, męczennik, Głwst. 1994 s. 43, 49; także, Życie polityczne Prus Królewskich u schyłku ich związku z Rzeczpospolitą w XVIII wieku, W.-P. Tor. 1984 (ind.); Fabiani-Madeyska I., Odwiedziny Gdańska w XIX wieku, Gd. 1957 s. 281-2; Kantecki S., Stanisław Poniatowski, kasztelan krakowski, ojciec Stanisława Augusta, P. 1880 t. I s. 223, t. II s. 55-6, XXXIX, XL, XLII; Lemko H., Die Bruder Żeluzki und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig, Berlin 1958 (ind.); Niszc J., Młodość ostatniego elekta. St. A. Poniatowski 1732-1764, K. 1935 s. 8-12; Zielińska T., Magnateria polska epoki saskiej, Wr. 1977 s. 108-9; także, przyczynek do sprawy własności szlacheckiej w Gdańsku XVIII stulecia, w: Ludzie, kontakty, kultura XVI-XVIII w., red. J. Kowceki, J. Turek, W. 1997, s. 107; - AP Gd., Korespondencja szlachty, 306, 52/; BGd, Ms Upf 216, s. 10, 19; Ms Upf f. 124 (t. I) s. 164; Lengnich G., Historia Polona a Luchio ad August II mortem, Lipsk 1740, N1 4668, 8° dod. P., s. 3-6 i wstęp.

Małgorzata Czerniakowska

[strona główna](#)